

ZPRAVODAJ Č. 21

JARO 2018

REGIONÁLNÍ FOLKLOR DO ŠKOLY

NUZK NÁRODNÍ
ÚSTAV
LIDOVÉ
KULTURY

Zpravodaj 21

Jaro 2018

Milí přátelé,

pozdravujeme Vás všechny, kteří se spolu s námi snažíte, aby folklor a ostatní tradice lidové kultury vaší obce i vašeho kraje stále žily. Vám všem přejeme krásné jaro s bohatými zážitky v projektu Tady jsme doma – Regionální folklor do školy.

A.Sch. + M. M.+ L.J.

I. Aktuálně

- Mnozí z vás se s námi podělili o zajímavé a příjemné chvíle, které jste spolu strávili v adventu. Za zprávy o nich i fotografie, které dokumentují adventní aktivity, děkujeme. Některé z nich najdete v dnešním Zpravodaji.
- Jsme rovněž rádi, že nezapomínáte na letošní téma, v němž si připomínáte, jak se lidé bavili, když ještě nebyla televize. Věříme, že černé hodinky, které jste společně prožili, vám přinesly nejen příběhy, písničky, ale i společné zážitky.
- Protože se blíží Velikonoce, připravili jsme pro vás text o tom, proč právě vejce-kraslice jsou jejich symbolem.
- V minulých Zpravodajích najdete text o zvyku Honění Jidáše, v textu o vodě se dozvíte, jakou roli měla voda právě o Velikonocích, mnoho námětů najdete také v našem Manuálu v kapitole Hu, hu, hu, jaro už je tu, jak je připravila Yvona Voráčová.
- Pokud vám některý text chybí, napište nám, rádi vám ho zašleme.
- Naše letošní téma:
[Jak se bavili naši předkové, když ještě nebyla televize. Aneb od pohádky k muzice.](#)

II. Co zajímavého proběhlo

Dolní Bousov

V Dolním Bousově s námi spolupracuje třída 2.A s paní učitelkou Jitkou Ječnou. Zajímavé vyprávění o Vánocích pro ně připravila paní Pavla Bártková. Pro dobrý ohlas se pak toto téma uskutečnilo i v jiných třídách.

8. 2. 2018 se v prvních třídách a ve 2. A uskutečnil projekt o lidovém kroji a písničkách. Žáci se dozvěděli, jak se lidé oblékali a jak o svůj oděv pečovali. Žáci se zamysleli také nad tím, co lidé dělali, když nebyla elektřina. Rozpočítadlo na konci určilo chlapce a dívku, kteří si mohli lidový kroj vyzkoušet.

Žáci měli možnost vyzkoušet si lidový kroj

Lažánky

Ve škole v Lažánkách udělali Mikulášské vyučování. Role Mikuláše se ujal pan ředitel Ševčík. Kde se vzali čerti, nevíme, ale prý se jich ve škole mnoho prohánělo.

Dolní Rožínka

Jak je tady na Vysočině a v Dolní Rožínce zvykem, vypravili se společně na [barborky](#). Tentokrát bez pana školníka.

Zimní čas využili k uspořádání černé hodinky, a to i děti s paní učitelkou Ivou Janoušovou i děti s paní učitelkou Simonou Špačkovou. Ty se dověděly, proč [černá hodinka](#):

Čtvrtáci z Dolní Rožínky už v listopadu poslouchali gramofonovou desku z roku 1978. Tu jim donesla do třídy paní učitelka a vyprávěla jim, že ji dostala, když byla tak malá, jakou jsou teď oni. A poslouchala ji vždycky, když byla nemocná, aby vydržela ležet v posteli. Ta deska se jmenuje Hurvínkova černá hodinka a díky ní poprvé čtvrtáci pochopili význam těchto slov.

Společně pak vyprávěli, četli, zpívali, ale také provázkovali, jak ukazují fotografie.

Provázkování

Děti s paní učitelkou Ivou Janoušovou se pak vypravily do Domova pro seniory a poprosily tamější obyvatele, aby jim vyprávěli, jak se oni bavili, když ještě nebyla televize. **V Domově seniorů z toho vznikla anketa** a soupis vzpomínek do školy poslali. Protože se nám nápad líbí, zde vám uvádíme příklad vzpomínání. Ostatní vám pošleme zvlášť.

Paní Pavlíčková Ludmila, 72 let: Dralo se peří, chodilo se postupně po chalupách. Doma jsme měli asi 20 hus, ale nejedli jsme je, byly na prodej. Při draní se probíraly klepy z vesnice, zpívalo se.

Skupina důchodců, v níž nejmladšímu bylo 65 roků a nejstaršímu 96 zavzpomínala:

Když ještě nebyla televize, lidé se po práci scházeli na besedách a povídali si. V létě venku na zahrádkách, v zimě doma u kamen. Jako děti jsme rády poslouchaly vyprávění starších, co všechno zažili. Dědečkové nebo tatínci vypravovali zážitky z první světové války. Vyprávěly se i strašidelné příběhy.

Řevnice

Také v Řevnicích si udělali **černé hodinky**, při kterých jim rodiče nebo prarodiče vyprávěli, jak si hráli, když byli malí. Aby děti pěkně pohostily své příbuzné, připravily si pro své příbuzné občerstvení.

A pak se děti učily, jak se **plete vrkoč**.

Děti při přípravě pohoštění pro tatínky

Doubrovník

Také nápad z Doubrovníku se nám líbí: Zdejší obecní úřad vydává elektronicky pravidelně **Doubrovnický zpravodaj**. V kapitole Co je nového v projektu Tady jsme doma, seznamuje paní ředitelka školy Eva Hertlová místní občany s aktivitami, které s dětmi v projektu dělají. V lednovém čísle jsme se dověděli, že v Třebíči **uváděli** zpěvem a tancem nový **zpěvník horáckých písní**. Děti tančily a zpívaly, páni učitelé je doprovázeli na hudební nástroje. Jejich vystoupení bylo náležitě odměněno potleskem. Věříme, že vystoupení doubrovnických pomůže zpěvníku, aby z něj brzy na Vysočině zpívali žáci ve všech školách.

Děti z Doubrovníku tancovaly i zpívaly při uvádění nového zpěvníku v Třebíči

Krásná Lípa

Tentokrát měly děti v Krásné Lípě diváky ze zahraničí. Ve škole totiž učili angličtinu zahraniční studenti. Třída paní učitelky Brábníkové, která s námi spolupracuje v projektu, si pro tyto studenty připravila vystoupení.

Před Vánoci pak děti spolu s rodiči vyzkoušely nejrůznější vánoční zvyky (lily vosk, místo olova, rozkrajovali jablko, házeli střevíc).

Vystoupení pro zahraniční studenty

Prachatice

Především se dětem a paní učitelkám z Prachatic omlouváme: v našem projektu téměř od počátku spolupracuje ZŠ na Vodňanské ulici. A opravdu škola, protože na našem projektu se podílí všechny třídy na nižším stupni.

V letošním školním roce se k nám přidala také jedna mateřská škola z Prachatic. A právě od nich byly fotografie v minulém Zpravodaji, nikoliv ze základní školy. Omluvte prosím naše chybné popisky.

Jak školka, tak i škola se však spolu setkali, když prvňáčci navštívili děti ze školky. Na toto setkání si děti přinesly své oblíbené hračky, se kterými si zkusily různé hry, tance či ukolébavky.

Děti ze ZŠ Vodňanské a MŠ v Prachaticích při setkání

MŠ z Moravské Nová Vsi

Také tato MŠ rozšířila naši „rodinu“ projektu Tady jsme doma – Regionální folklor do školy. Školu přihlásila paní ředitelka Vladislava Časná. Vítáme je mezi námi.

Ve škole je několik tříd s poetickými jmény: Včeličky, Berušky, Motýlci, Mravenečci. Každá třída vyráběla v adventu betlém- někteří z papíru, jiní z perníku atd.

Betlémy z rukou dětí z Moravské Nové Vsi

Ostopovice

Paní učitelky Renata Czelisová a Michaela Matějovská spolu s dětmi nás pozvaly na předvánoční projektový den. Opravdu se jim podařilo. Naše třídy, tj. ty, které se zapojily do projektu Tady jsme doma – regionální folklor do školy uspořádaly pro všechny žáky z nižšího stupně jejich školy krásné předvánoční chvíle. Děti byly rozděleny do malých skupin, v nichž byly děti různých tříd. Skupinu vždy vedl nejstarší žák a chodily podle přesně daného plánu od „dílny“ k „dílňě“. V jedné si děti vyrobily svíčky a lodičky z ořechové skořápky, které pak pouštěly v míse po vodě.

Výroba a puštění lodiček z ořechových skořápek

Přečetly si k tomu, co znamená, když lodička zůstane na místě a co znamená když vypluje. V jiné skupině vyráběly vánoční ozdobu z korálků a vyprávěly si, kde se dosud tato domácí výroba pěstuje. Také vyráběly rybičku z pediku a pekly malé vánočky. Bylo to opravdu zdařilé dopoledne.

Znojmo

Srdečně blahopřejeme 5. třídě ze ZŠ Pražská ve Znojmě k získání titulu Zlatý oříšek.

Jistě i vy jste někdy na Nový rok, tj. 1. ledna sledovali v televizi přenos z předávání titulu Zlatý oříšek. Vystupují v něm talentované děti z nejrůznějších oborů, které někdo významný do soutěže přihlásil. Nejlepší z nich pak odmění odborná porota titulem Zlatý oříšek. Za svoje muzicírování dostali titul naši kamarádi z 5. třídy ze Znojma.

A dodáváme, že právě tato třída nás bude letos reprezentovat na MFF festivalu ve Strážnici v pořadu Tady jsme doma. Letos má téma: U muziky.

Úspěch ZŠ ze Znojma v soutěži Zlatý oříšek

III. K úvaze

Čím je slunce a teplo v přírodě, tím je radost v každé výchově, zvláště ve výchově dětí a mládeže.

(František kardinál Tomášek, Pedagogika, str. 297, Nibowaka, Brno 1992)

IV. Čím se můžete inspirovat

Symbolika vejce v lidové kultuře

Vyšla hvězda do ružika,

dajtě vajce do košíka.

Nědavajtě dvum jedneho,

Bo by my se zbilí kole něho.

Ale dajtě vajce štyři,

až se nam košíček roztopyři.

(Velikonoční koleda z Koberic u Opavy)

Magická moc

Od pradávna byla vejci připisovaná **magická moc**, která měla pomáhat plodnosti lidí, zvířat i rostlin. Koulelo se jimi po těle a tak se člověk léčil nebo se podle nich předpovídalo počasí a délka života.

Při **jarním svěcení polí** se červená vejce zahrabávala do čtyř rohů na poli, aby byla dobrá úroda. Např. na Moravě v okolí Nového Města koulel hospodář svěceným vejcem kolem žitného pole a v jednom z rohů pak jej spolu s hospodyní snědli a skořápky tam zakopali. Říkalo se tomu „svěcení žita“. V západních Čechách dal oráč vejce před pluh, a pokud jej přejel, dal jej prvnímu žebřákovi; když bylo vejce neporušené, bylo známkou pěkného budoucího užitku ze žní. Podle archeologických nálezů dávali již staří Slované hliněná vejce **do základů svých staveb**, jako by měla svou pevnost přenést na stavbu.

Od středověku dodnes se udržuje zvyk **pojídání svěcených vajec** hned po návratu z kostela na Boží hod, kdy se vejce rozkrájí na tolik dílů, kolik je v domácnosti členů. Obyčej znamená soudržnost rodiny a ochranu před zablouděním.

Velikonoční vejce

Pravděpodobně jako první zavedli zvyk **darování vajec** v období svátků jarní rovnodennosti Egypťané. Může být darem děvčat svým vyvoleným chlapcům (přijetí či odmítnutí darovaného vejce znamenalo přijetí vztahu nebo jeho odmítnutí); darem vnukům

od prarodičů nebo od křestních kmotrů; odměnou pro koledníky jako poděkování za obřadní šlehání a za odříkání hezké koledy.

Darovaná vajíčka musela být plná a barevná, protože barva ještě zdůraznila jejich magickou sílu. **Technik zdobení** je několik: kresbou (voskem, rytím, leptáním skořápky), aplikací (slámou, textilem) nebo za použití hotových vzorů (obtisky, nalepovací obrázky). Za typické barvy se považují červená (odvar ze slupek červené cibule a octa), žlutá (odvar z cibulových slupek), zelená (lipový květ), hnědá (z dubové kůry) a černá (roztok sazí, na jehož dně je několik rezavých hřebíků). Koncem 19. století nahradila přírodní barvy továrně vyráběné barviva.

„Šetřím ho jako červeného vejce“ je pořekadlem o jeho vzácnosti.

O vztahu dvou lidí (např. před požádáním děvčete o ruku) vypovídala i výzdoba skořápky – srdce, holubičky, srdce a šíp, humorné i láskyplné texty.

Při svém putování po světě jednou přišel Ježíš se svatým Petrem do statku, kde poprosili hospodyni o kousek chleba. Nešťastná hospodyně však neměla ani skývu, ale chtěla pocestné pohostit. V tom uslyšela kdákání slepice, a tak seběhla do kurníku a našla zde vejce. Upekla ho v teplém popelu a nakrmila jím pocestné. Když odešli, chtěla smést ze stolu skořápky, ale spatřila, že byly zlaté! Každému pocestnému potom dávala vejce, avšak žádná skořápka se už ve zlato neproměnila. Časem začala vejce rozdávat na výroční den návštěvy oněch dvou pocestných.

Vyfouknutá vejce začaly ženy zdobit až po 1. světové válce. Později byla tato vejce povýšena až na výtvarné umění pro výstavy, sběratelství a komerční prodej. Dnes jsou nezbytným prvkem **výzdoby domácností** a okolí bydliště a vyrábějí se z nejrůznějších materiálů.

Hry s vejci

V době Velikonoc se dříve také hrály různé **hry s vajíčky**, dnes již víceméně zapomenuté. Jednou z nich bylo házení kudly na kudrnu a vejce. Chlapci celou zimu pečlivě střídali volské chlupy, z nichž na jaře vytvořili míč (kudrnu) a házeli na něj nožem. Komu se podařilo nůž zabodnout nejbližše kudrny, jako první se pak kudrnou střefoval do natvrdo uvařených vajec rozestavených na trávníku do řady. Kdo jich zasáhl nejvíce, mohl jich také nejvíce sníst. Také se ťukalo vejcem o vejce, a komu dříve prasklo, ten prohrál a musel dát své vajíčko vítězi.

